

Śladami Jana Heweliusza

OPRACOWANIE I WYKONANIE: Mariusz Chirowski
Miłośnik Astronomii

Wieczorem 16 grudnia 2010 roku sejm zdecydował,
że patronem roku 2011 będzie

**Jan Heweliusz,
gdański astronom i piwowar.**

Treść ustawy, którą przyjęli posłowie:

Jan Heweliusz - astronom, ławnik i miejski rajca, piwowar i drukarz, malarz, podróżnik, "Gdańszczanin Tysiąclecia", "polski Leonardo da Vinci".

Twórca prototypu zegara wahadłowego i wybitny badacz ciał niebieskich. Uważany za twórcę nowoczesnej selenografii. Na dachach swych trzech domów zbudował obserwatorium astronomiczne, które wyposażył we własnoręcznie skonstruowane znakomitej jakości teleskopy i przyrządy pomiarowe, czyniąc je ówczesnie najlepiej wyposażonym tego typu obiektem na świecie.

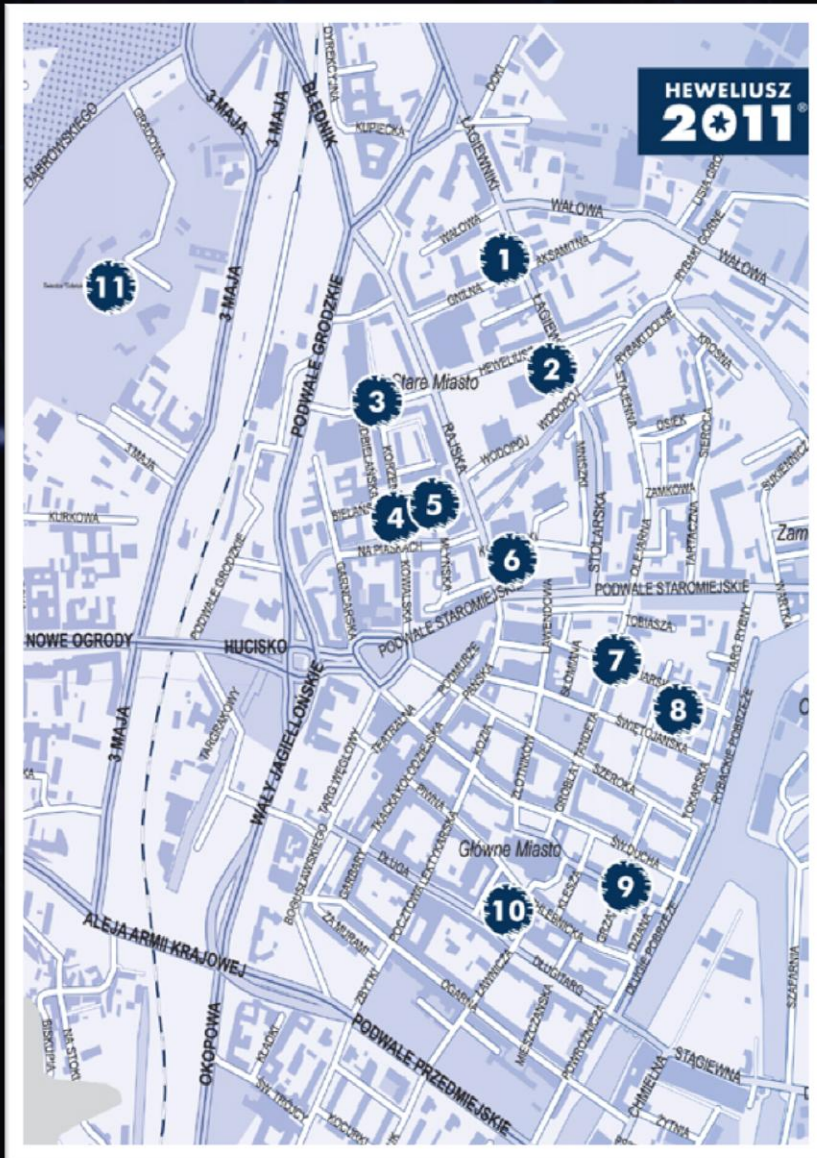
Heweliusz był jednym z najwybitniejszych przedstawicieli świata nauki XVII wieku. Jako pierwszy z obywateli Rzeczypospolitej został przyjęty w poczet członków słynnego Królewskiego Towarzystwa Naukowego w Londynie. Gdańskie Obserwatorium odwiedzali monarchowie: Jan Kazimierz, Maria Ludwika i Jan III Sobieski, zaś wsparcia finansowego, oprócz królów Polski, udzielał mu także Ludwik XIV.

Był autorem ponad 20 wielkich dzieł, a wyniki swych studiów i obserwacji drukował w swojej własnej drukarni.

Stworzył podwaliny współczesnej astronomii i na stałe wpisał się w historię światowej nauki.

W 2011 roku przypada czterechsetna rocznica Jego urodzin. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej ogłasza rok 2011 Rokiem Jana Heweliusza."

SZLAK KULTUROWY: ŚLADAMI JANA HEWELIUSZA

1. Biblioteka Gdańska PAN - dzieła Jana Heweliusza
2. Ulica Jana Heweliusza
3. Skrzyżowanie Korzennej i Heweliusza
- tablica pamiątkowa
4. Ratusz Starego Miasta
5. Pomnik Jana Heweliusza i malowidło ścienne
Niebo Północne
6. Kościół pw. św. Katarzyny - grób Jana Heweliusza
7. Róg ul. Grobla IV i Straganiarskiej - miejsce urodzin
Jana Heweliusza
8. Kościół św. Jana - miejsce chrztu Astronoma
9. Filia Gdańska WiMBP nr 10 - biblioteczny survival
10. Ratusz Głównego Miasta - powtórne miejsce
urzędowania po przeniesieniu rady ze
Starego Miasta
11. Centrum Hewelianum - wystawy astronomiczne
"Zodiak Jana Heweliusza" i "Wszechświat z Ziemi"

BIBLIOTEKA GDAŃSKA POLSKIEJ AKADEMII NAUK

WAŻNIEJSZE DZIEŁA HEWELIUSZA

WAŻNIEJSZE DZIEŁA HEWELIUSZA

Selenographia sive Lunae descripto

(Selenografia czyli opis Księżyca, najwybitniejsze dzieło o topografii Księżyca, zawiera mapy i opis powierzchni Księżyca), Gdańsk 1647

Epistolae ...

(Listy...), Gdańsk 1654

Dissartatio de nativa Saturni facie

(Rozprawa o przyrodzonym kształcie Saturna), Gdańsk 1656.

Mercurius in Sole visus Gedani a.1661

(Merkury widziany w Słońcu 1661 r.), Gdańsk 1662

Prodromus cometicus

(Zwiastun komet), Gdańsk 1665.

Decripto cometae a.1665 exorti

(opis komety z 1665 r.), Gdańsk 1666.

Cometographia

(Kometografia z 406 rysunkami, zawiera opis i historię wielu komet, sam Heweliusz odkrył 9 komet oraz stwierdził, że niektóre poruszają się po orbitach parabolicznych), Gdańsk 1668.

WAŻNIEJSZE DZIEŁA HEWELIUSZA

Epistola de cometa a.1672

(List o komecie z 1672 r.), Gdańsk 1672.

Machinae coelestis pars prior

(Machiny nieba część pierwsza, zawierała historię astronomii, szczegółowy opis narzędzi używanych w obserwatorium w Gdańsku), Gdańsk 1673.

Epistola de cometa a.1677

(List o komecie z 1677 r.), Gdańsk 1677.

Machinae coelestis pars posterior

(Machiny nieba część druga, dedykowana Janowi Sobieskiemu, zawiera obserwacje Heweliusza), Gdańsk 1679.

Annus climactericus

(Rok klimakteryczny), Gdańsk 1685.

Prodromus astronomiae

(Zwiatun astronomii, zawiera w trzeciej części atlas nieba oraz położenia 1564 gwiazd widocznych gołym okiem nad Gdańskiem), Gdańsk 1690.

Ozdobna strona tytułowa SELENOGRAFII J. HEWELIUSZA

unikatowy egzemplarz kolorowany ręką
samego Jana Heweliusza

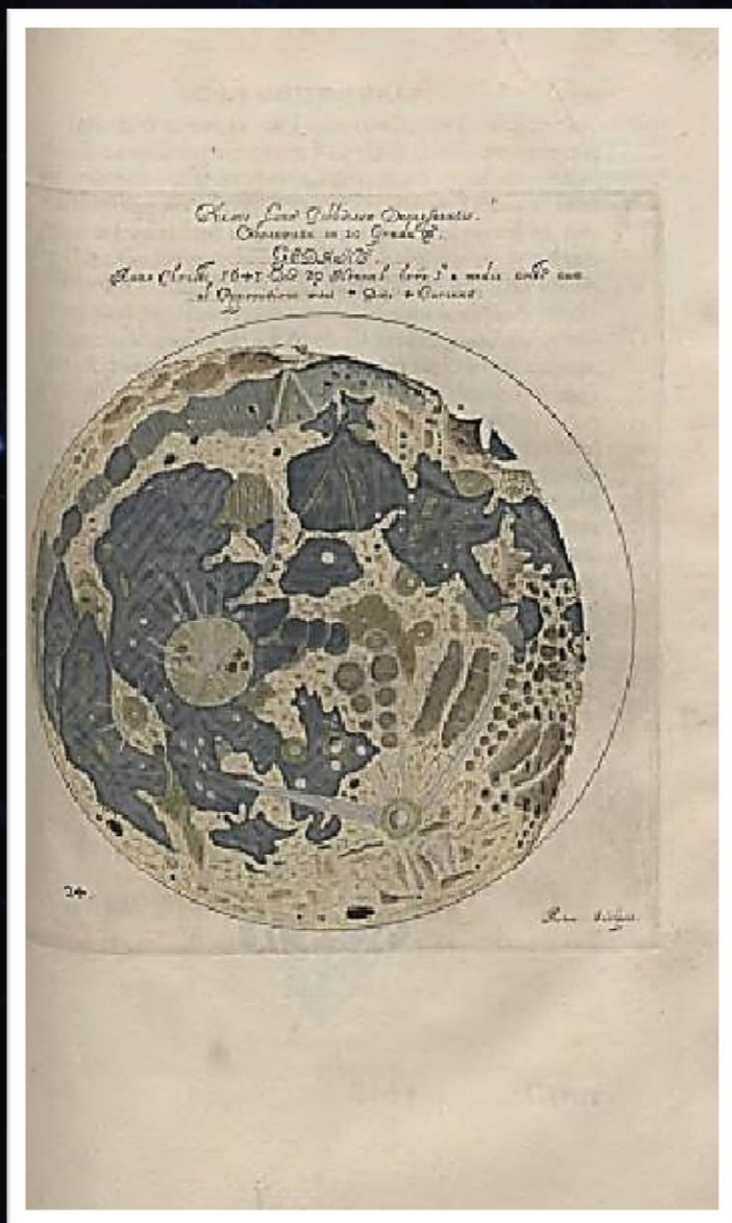
„Attolite in sublime oculos vestros
et videte quis creaverit ista”

Iz 40,26

(Podnieście ku górze oczy wasze,
a obaczcie! Kto to stworzył?)

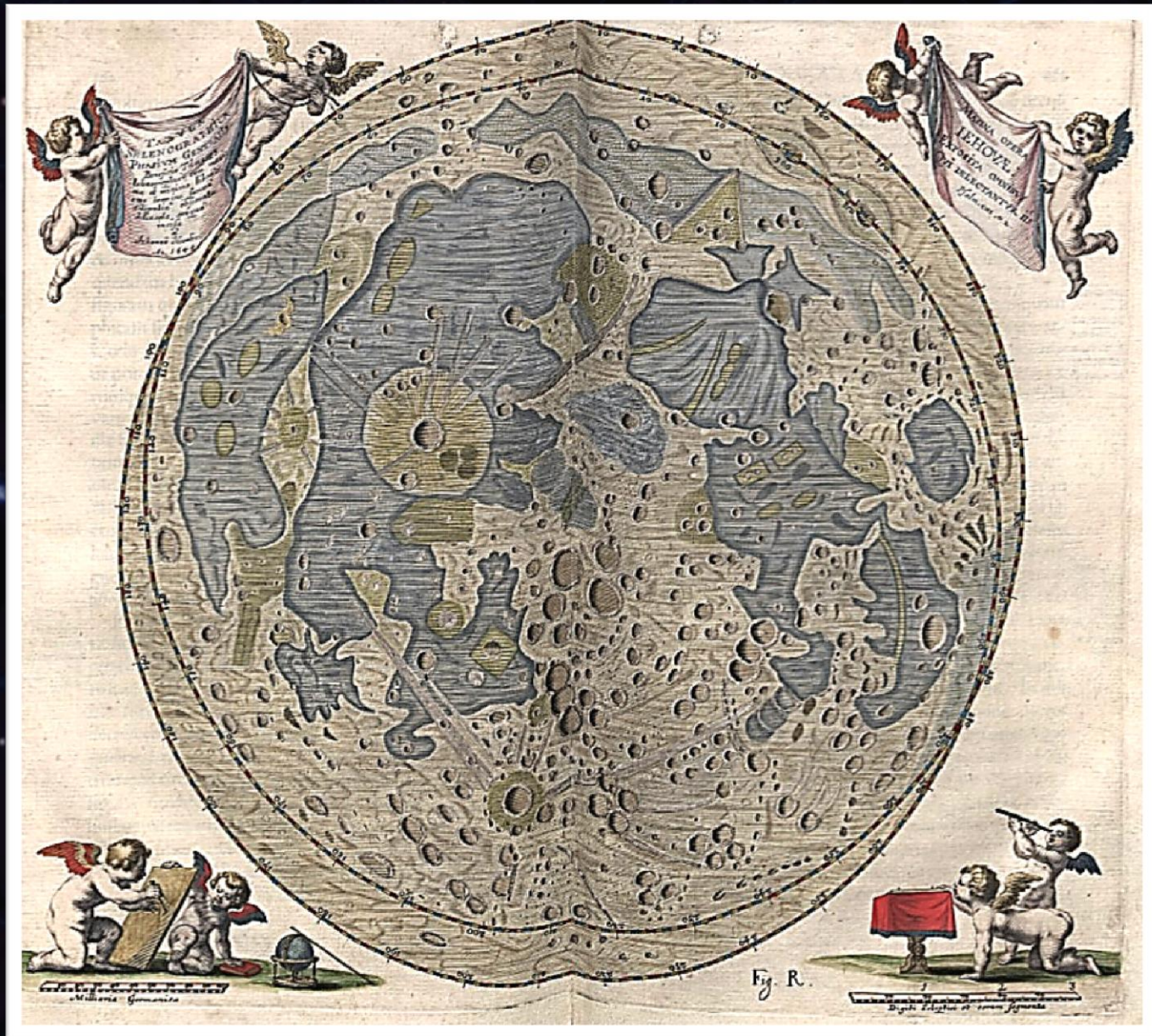
JAN HEWELIUSZ: Selenografia (...). – Gdańsk 1647

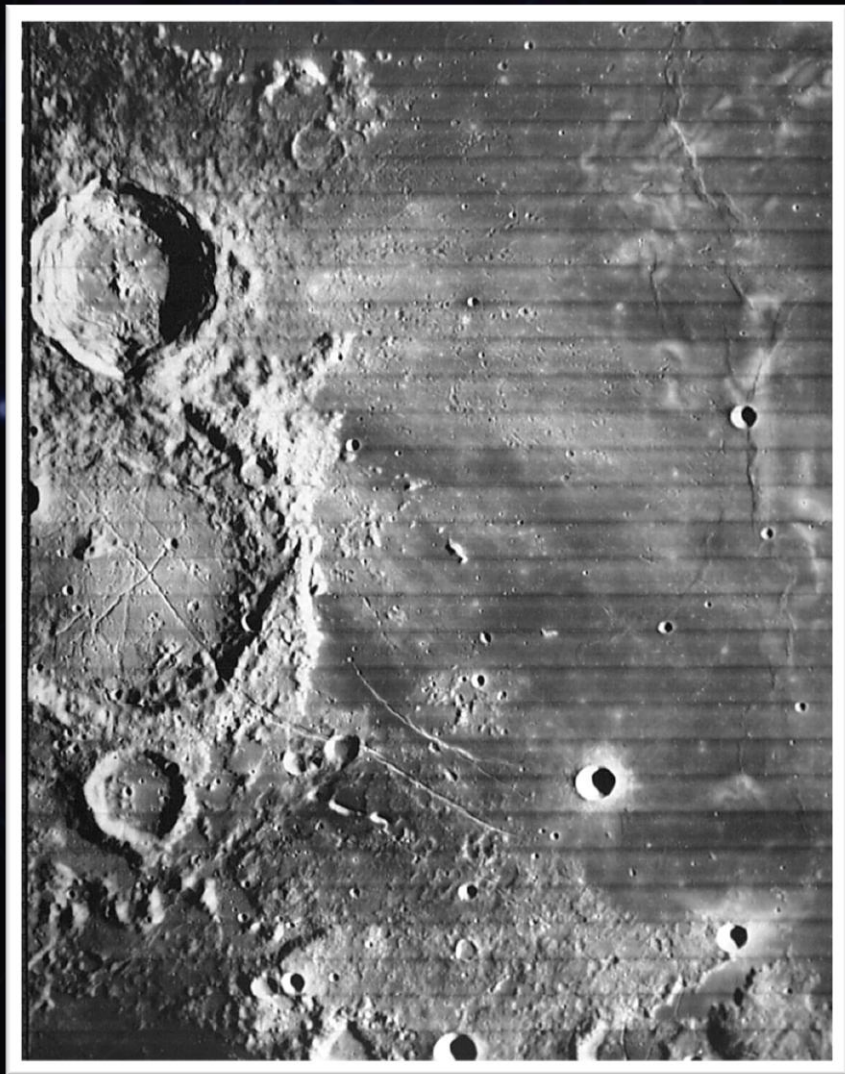
MAPA KSIĘŻYCA

Jedna z wielu namalowanych przez samego Jana Heweliusza

JAN HEWELIUSZ : Selenografia (...). – Gdańsk 1647

JAN HEWELIUSZ : Selenografia (...). – Gdańsk 1647

Hevelius

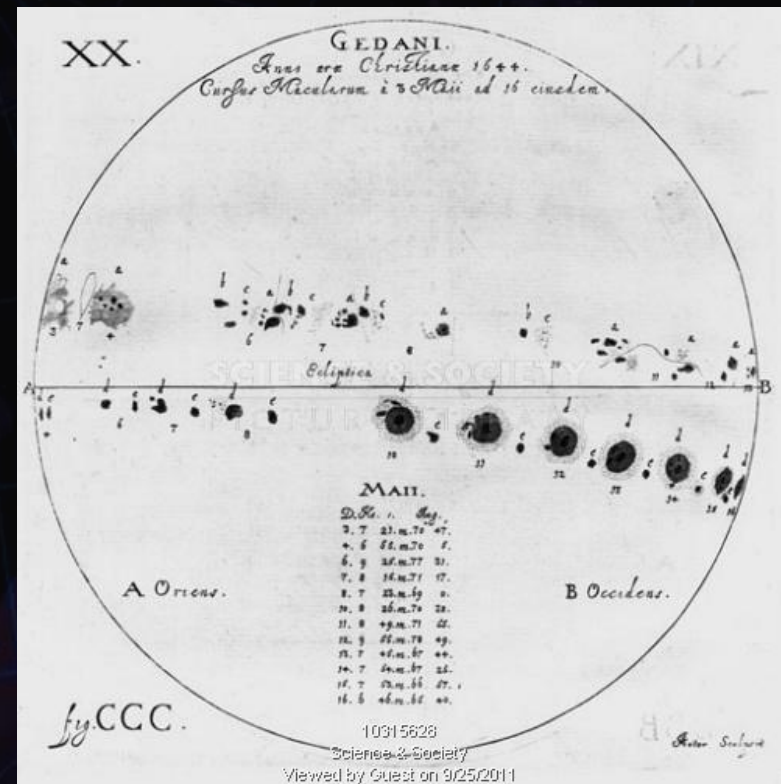
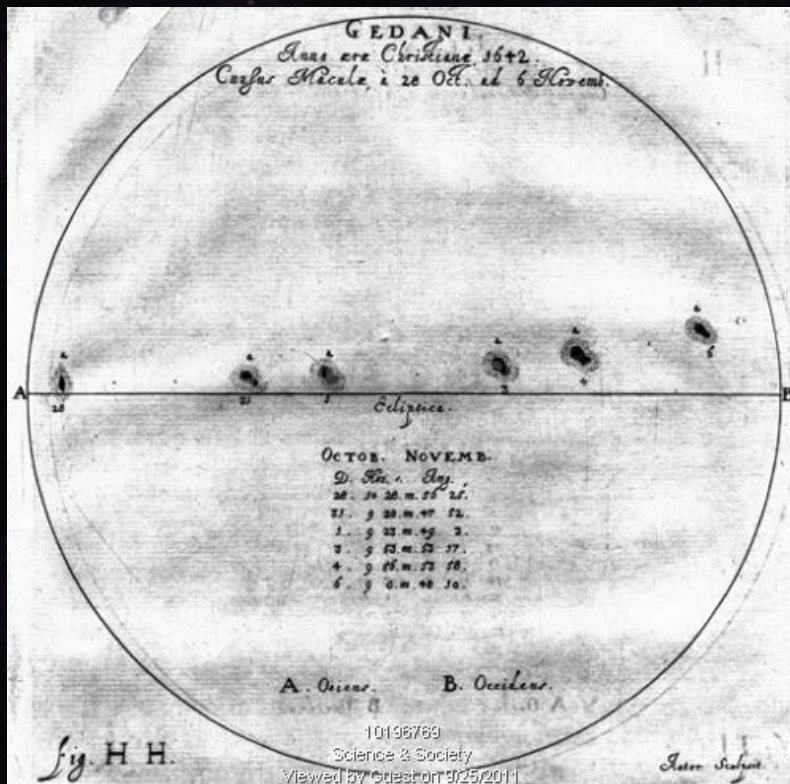
krater na powierzchni Księżyca

średnica: 115 km,

współrzędne selenograficzne: 2,2 N 67,6 W

*Decyzją Międzynarodowej Unii Astronomicznej
w 1935 roku został nazwany od polskiego astronoma
Jana Heweliusza.*

RYSUNKI Z OBSERWACJI PLAM SŁONECZNYCH WYKONANE PRZEZ J. HEWELIUSZA i zamieszczone w „Selenografii”.

Jan Heweliusz
Polonus
Astronomus
Gdańskensis
1611-1687

Portret Jana Heweliusza (1611 – 1687)

wykonany rylcem Jeremiasza Falcka według
malowidła Helmicha Twenchusena.

Pod portretem wiersz Jana Mochingera sławiący
imię Heweliusza.

JAN HEWELIUSZ : Selenografia (...). – Gdańsk 1647

1

JOHANNIS HEVELII
EPISTOLÆ II.

Prior: De Motu Lunæ Libratorio,
in certas Tabulas redacto.

Perquisitæ Rev. Fratris Joannis de J. Dilligium Pium,

P. JOHANNEM BAPT. RICCIOLUM SOC. JES.

Philosophæ, Theologiæ, ac Astronomiæ Profes-
sorem Bononiensium Celeberrimum.

Posterior: De utriusque Luminaris defectu

Anno 1654.

Georgio & Magistro Dominico

PETRUM NUGERIUM,

Secretarius Regiæ Poloniæ & Societatis
Consilium & Secretarium etc.

GEDANI.

Anno à nativitate CHRISTI 1654.

Sumptibus Auctoris, typis Andreae Julii Melleri.

STRONA TYTUŁOWA EPISTOLAE II

dwa listy Jana Hewelisz

„Ennarrant dei gloriam”

Ps 19,2

fragment łacińskiego zdania:

„Coeli ennarrant dei gloriam Dei”

(Niebiosa głoszą chwałę Boga)

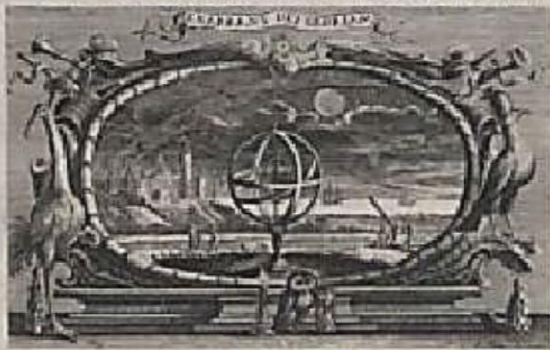
JAN HEWELIUSZ : Epistolae II (...). – Gdańsk 1654

JOHANNIS HEVELII
DISSERTATIO,
De
Nativa Saturni Facie,

quae
VARIIS PHASIBUS.
CERTA PERIODO REDEUNTIBVS.

cu
Addita est, tam Eclipsos Solaris anni 1656
Observatio, quam Diametri Solis apparentis
et
accurata dimensio.

et
SERENISSIMUM,
LUDOVICI A DEODATI,
REGIS CHRISTIANISSIMI
PATRUUM,
GASTONEM BORBONIUM,
AURELIANENSIVM DUCEM, &c.

GEDANI

edita
Anno a. e. Christiana 1656.
Sumptibus Auctoris, Typis Reingeri.

**STRONA TYTUŁOWA
ROZPRAWY O SATURNIE
J. HEWELIUSZA**

JAN HEWELIUSZ :
Dissertatio, De nativa Saturni Facie (...). – Gdańsk 1656

JOHANNIS HEVELII
MERCURIUS

In Sole visus Gedani,

Anno Christiano MDC LXI, d. III Maji, St. II.

Cum aliis quibusdam rerum Cœlestium observa-
tionibus, rarissq; phaenomenis.

Cuius generis nulli.

VENUS

In Sole pariter visa, Anno 1639, d. 24 Nov. St. V.

LIVERPOLLE, A JEREMIA HORROXIO;

MITHO PRIMUM ISTA, POSTEAQUE ELIUSGALLA.

Regis anni Junonis

HISTORIOLA,

Nova illius, ac raris Stella in collo Ceti, vixit anni temporibus clarè admodum
aspiravit, raris vixit evanescens.

GENUINA DELINEATIO,

Pertholomæi, et Pauli Lucas quatuor.

Ann. 1639.

Cum Privilegio Sac. Cæsaris, et Regis, et S. Magnificum

GEDANI

AUTORIS TYPIS ET SUMPTIBUS,

impressit SIMON REUSINGEL.

ANNO MDC LXI.

STRONA TYTUŁOWA
MERCURIUS IN SOLE VISUS
J. HEWELIUSZA

JAN HEWELIUSZ :

Mercurius In Sole Visus(...) – Gdańsk 1662

JOHANNIS HEVELII
DESCRPTIO
COMETÆ

ANNO ÆRÆ CHRIS. M. DC. LXX. EXORTI,

Cum genuinis Observationibus, tam nudis,
quàm enodatis, Menſe Aprili habitis

GEDANI.

Cuius aſta eſt

MANTISSA
Prodromi Cometici,

*Observationes omnes prioris Cometæ M DC LXIX,
ex iuſſu generoſiſſimi acceſſit deſcribitur, cum notis,
& animadvertentiis reſolventibus.*

SERENISSIMUM

LEOPOLDUM,
Etruriæ Principem.

Cum Privilegio Sac. Cæsaris, & Reg. Poloniæ, ac Sæcrae Majestatis
GEDANI,

AUTORIS TYPIS ET SUMPTIBUS,
Imprimetur apud LEONARDUM BLAGIERUM, LITHOG. DE ARTIB. 1666

STRONA TYTUŁOWA
DESCRPTIO COMETÆ
J. HEWELIUSZA

JAN HEWELIUSZ :

Descriptio Cometæ (...) – Gdańsk 1666

No. ... of 1668. First Edition

© 1999 Jurek Radcliffe

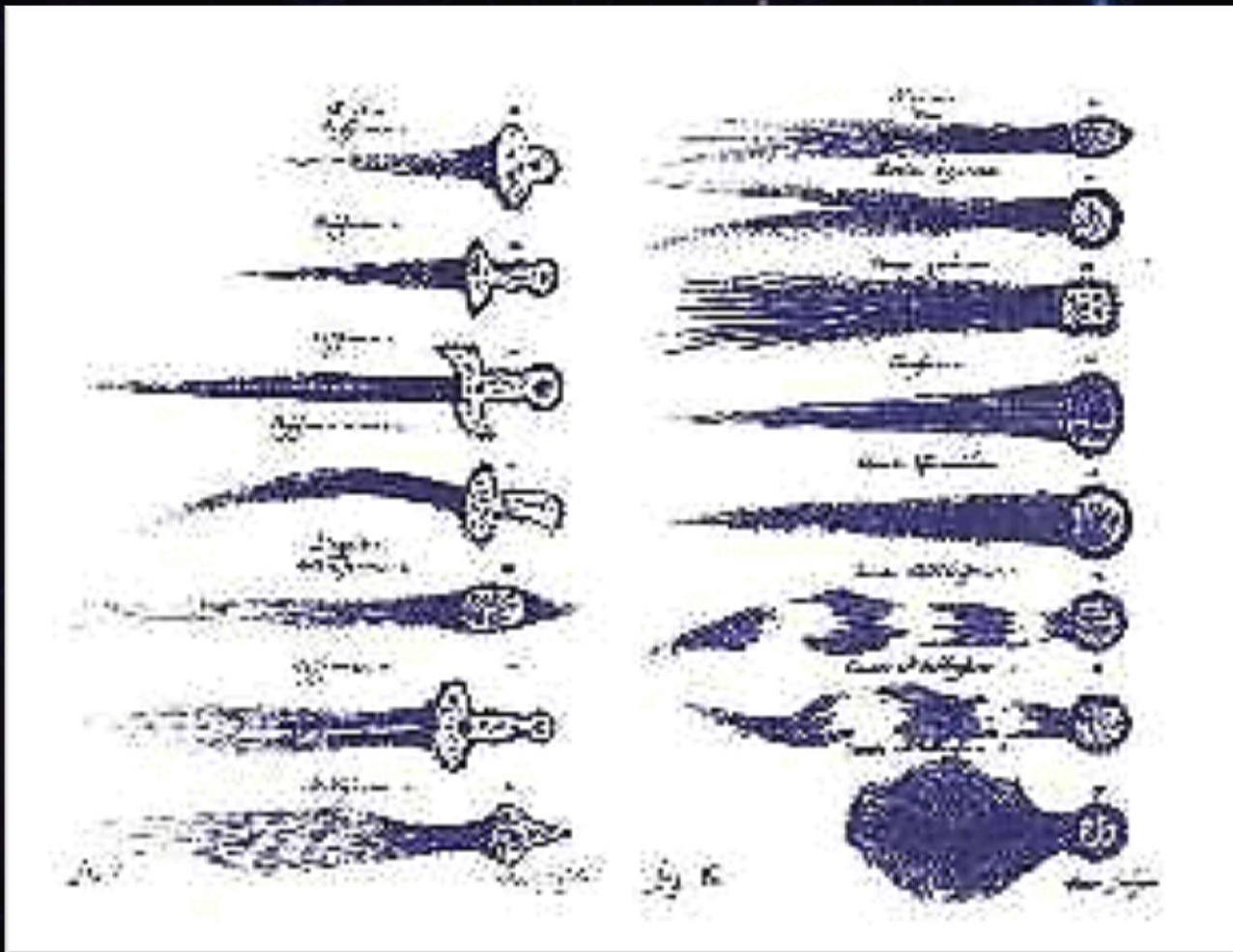
Pen & Ink Rendition of Engraved Frontispiece from "The Tome of Hevelius," 1668.

FRONTOPIS COMETOGRAPHIA J. HEWELIUSZA

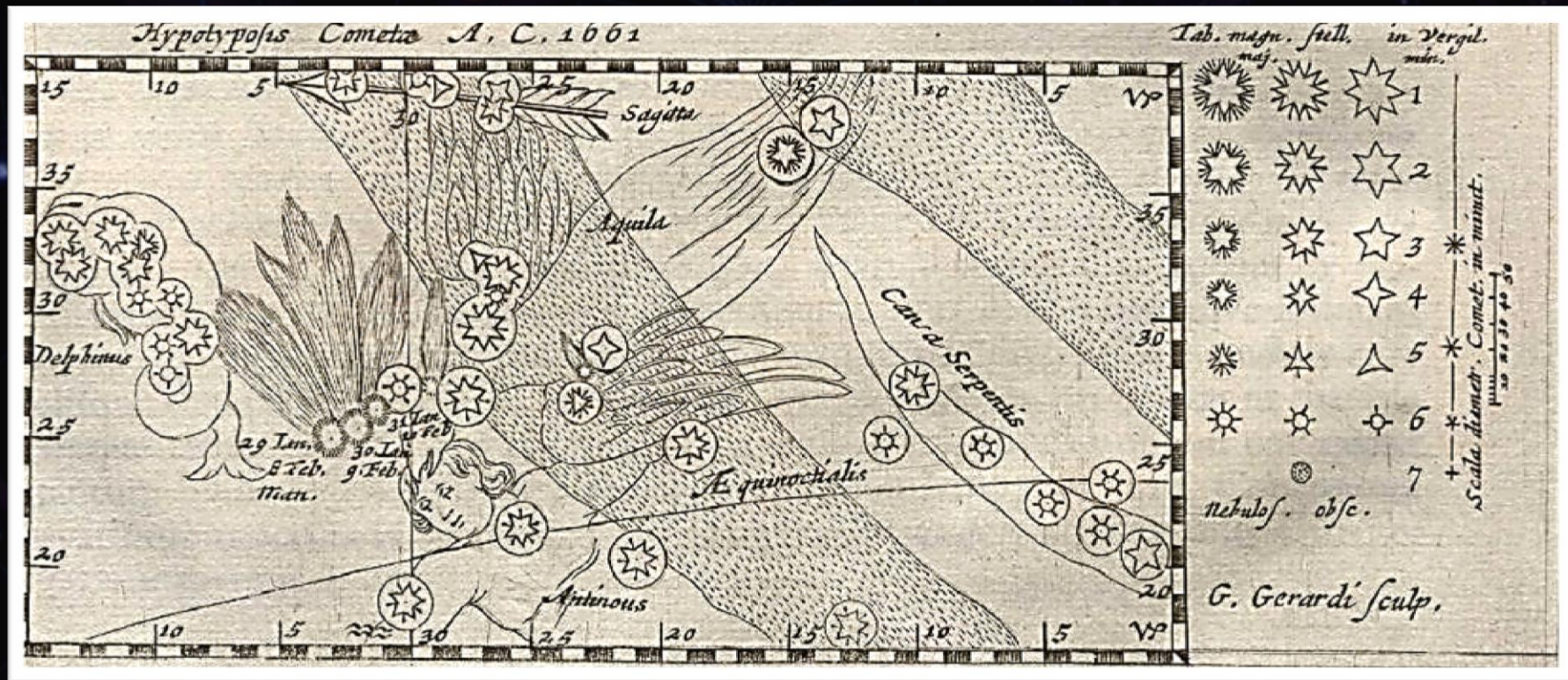
JAN HEWELIUSZ : Cometographia (...). – Gdańsk 1668

JANA HEWELIUSZA RYSUNKI KOMET

Kometa C/1661 C1 Jana Heweliusza

z 8 lutego 1661 r., obecnie znana jako 153P/Ikeya-Zhang

Na zdjęciu przedstawiono również gwiazdozbiory:
Orła, Strzały, Delfina i Ogon Smoka

g
d.

JOHANNIS HEVELII
EPISTOLA,
DE
COMETA,

Anno M DC LXXII, Mense Martio, & Aprili,

GEDANI
Observatio.

Illustrum & Celeberrimum Virum,
DN. HENRICUM OLDENBURGIUM,

Reg. Societ. Secretarium,
Amicum honoratum.

Cum Privilegio Sac. Casar. & Reg. Polon. Majestatum.

GEDANI
AUCTORIS TYPIS, & SCRIPTIBUS
IMPRIMATUR SIMON REINIGES,
ANNO M DC LXXII,

STRONA TYTUŁOWA
EPISTOLA DE COMETA
J. HEWELIUSZA

JAN HEWELIUSZ :
Epistola, De Cometa(...). – Gdańsk 1672

POPIERSIE ASTRONOMA

Rycina portretowa wykonana przez Lamberta Vischera według malowidła Andressa Stecha

JAN HEWELIUSZ : Machinae Coelestis (...). – Gdańsk 1673

KWADRANT AZYMUTOWY

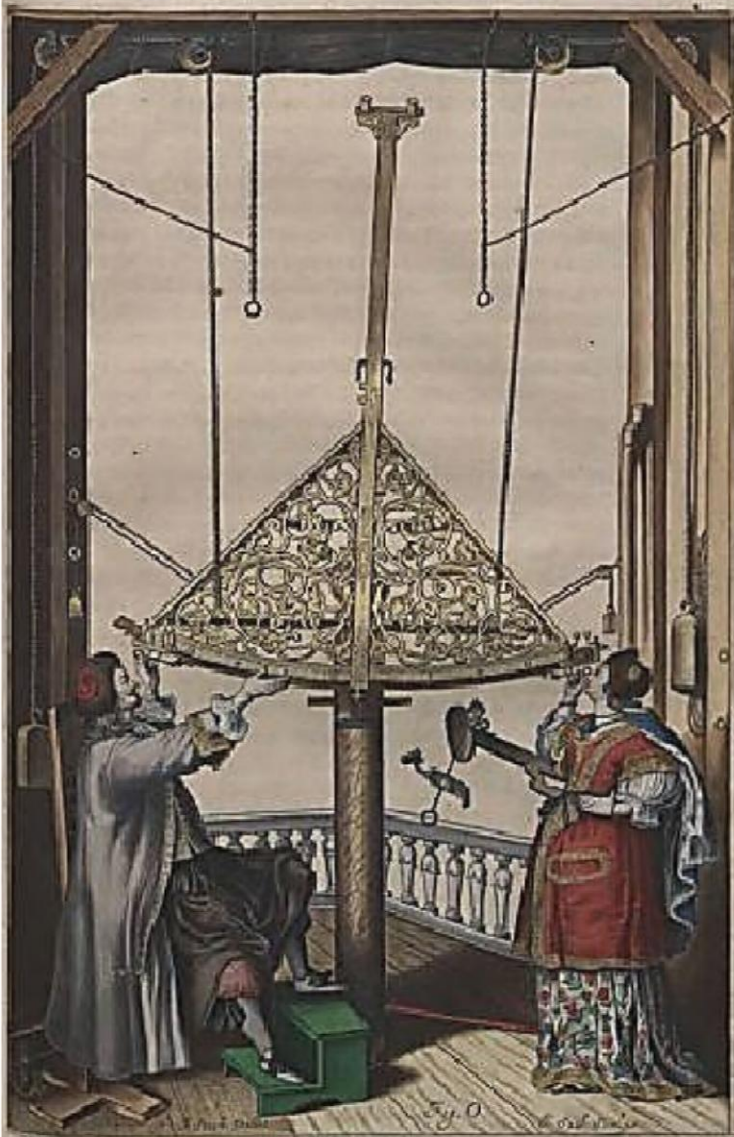
JAN HEWELIUSZ : *Machinae Coelestis* (...). – Gdańsk 1673

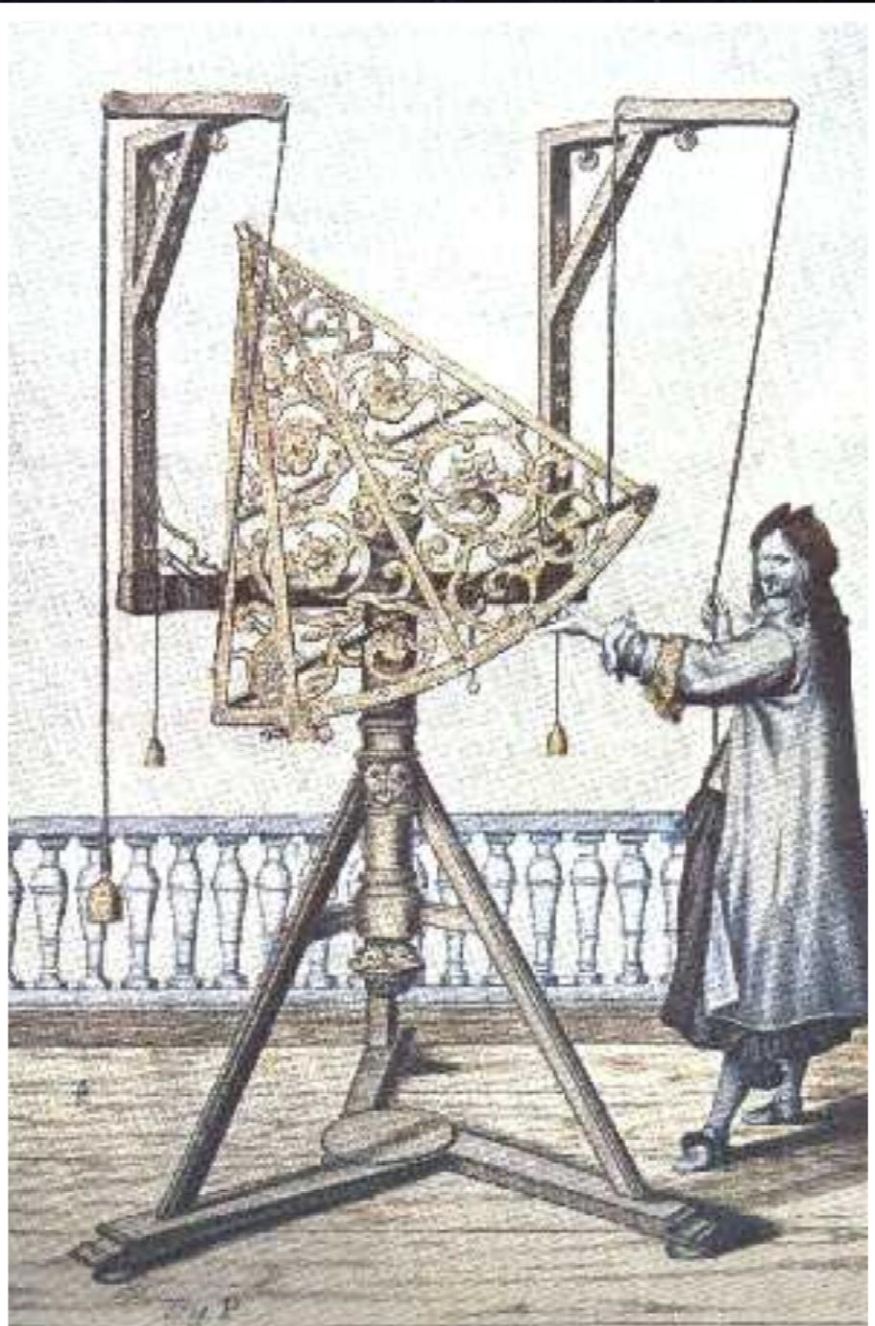
WIELKI OBROTOWY KWADRANT MOSIĘŻNY

JAN HEWELIUSZ : *Machinae Coelestis* (...). – Gdańsk 1673

WIELKI OBROTOWY KWADRANT MOSIĘŻNY

JAN HEWELIUSZ : Machinae Coelestis (...). – Gdańsk 1673

**JAN
HEWELIUSZ
PRZY SEKSTANSIE**

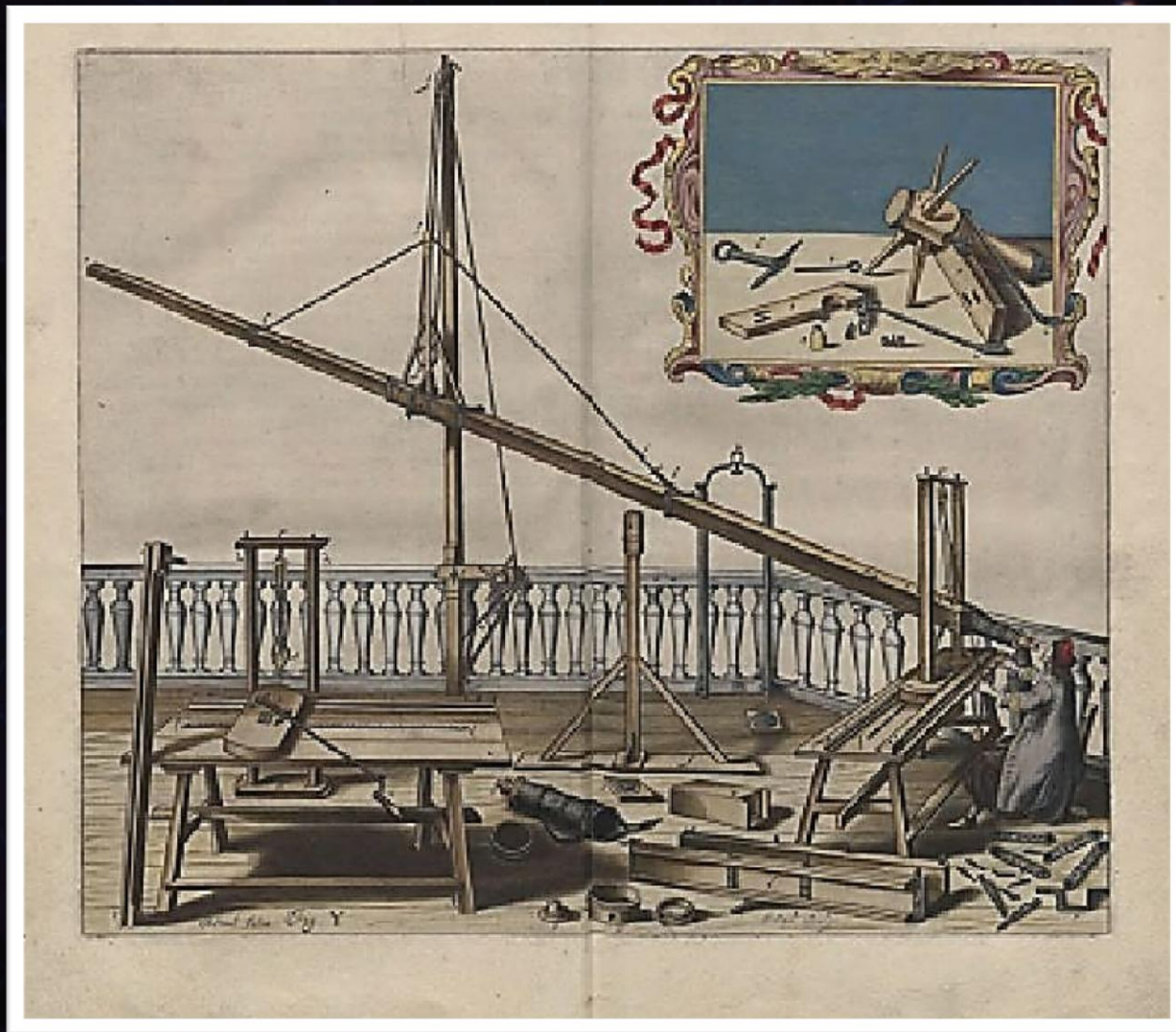

SEKSTASN STALOWY

**OKTANT
DREWNIANY**

LUNETA JANA HEWELIUSZA

JAN HEWELIUSZ : Machinae Coelestis (...). – Gdańsk 1673

NAJWIĘKSZA LUNETA JANA HEWELIUSZA

JAN HEWELIUSZ : Machinae Coelestis (...). – Gdańsk 1673

J. HEVELII
ANNUS
CLIMACTERI-
CUS.

ANNO M. DC. LXXXV.

**STRONA PRZEDTYTUŁOWA
ANNUS CLIMACTERICUS
J. HEWELIUSZA**

JAN HEWELIUSZ :
Annus Climactericus(...). – Gdańsk 1685

Dekoracyjny frontopis **MACHINA COELESTIS** **J. HEWELIUSZA**

Jeden z dwóch zachowanych do dziś
egzemplarzy kolorowanych ręką Heweliusza

JAN HEWELIUSZ :
Machina Coelestis(...). – Gdańsk 1685

FRONTOPISOWA KOMPOZYCJA PRODROMUS ASTRONOMIAE J. HEWELIUSZA

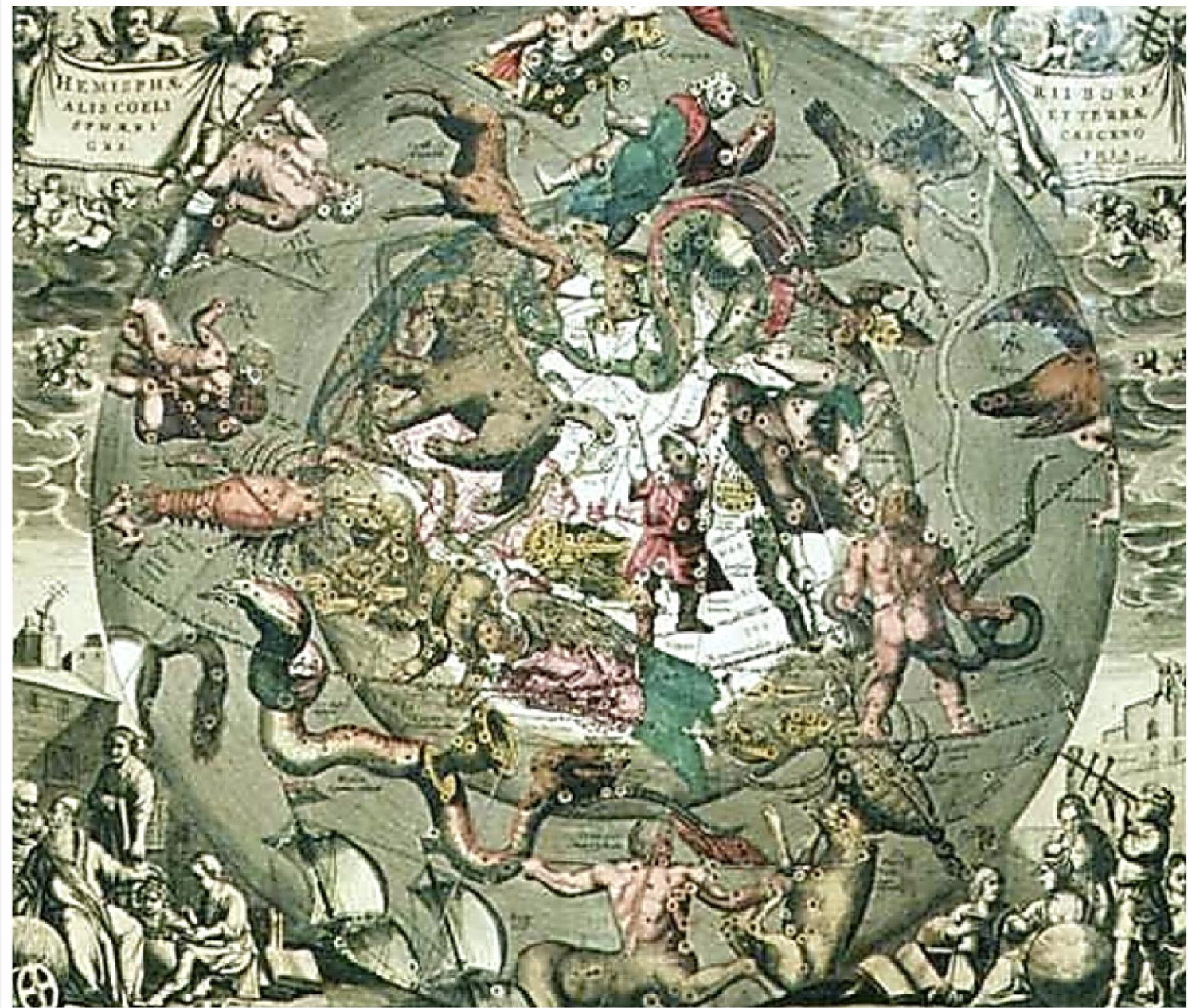

JAN HEWELIUSZ : Prodromus Astronomiae(...) – Gdańsk 1690

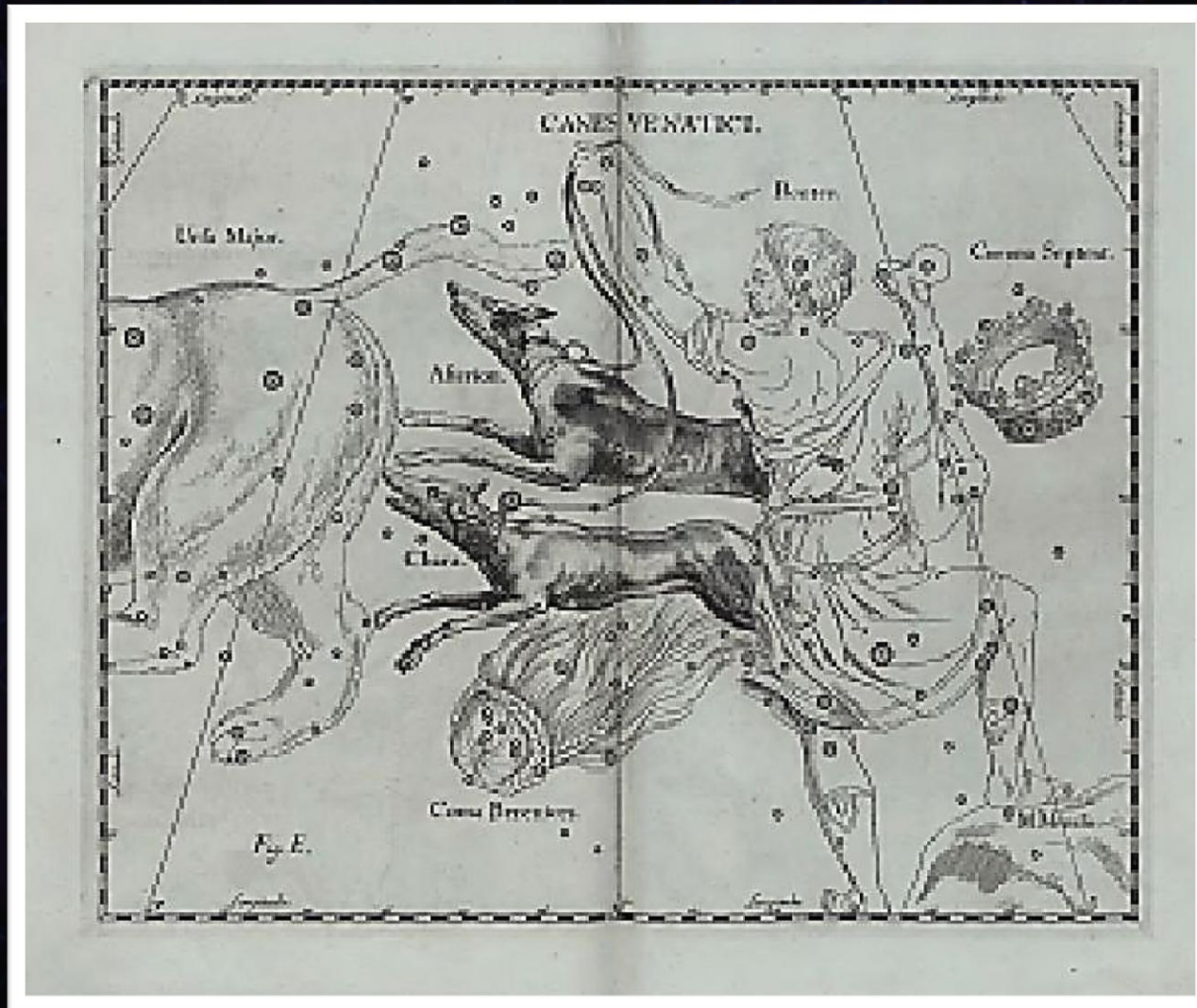
MAPA PÓŁNOCNEJ PÓŁKULI NIEBA

JAN HEWELIUSZ : Prodrumus Astronomiae(...) – Gdańsk 1690

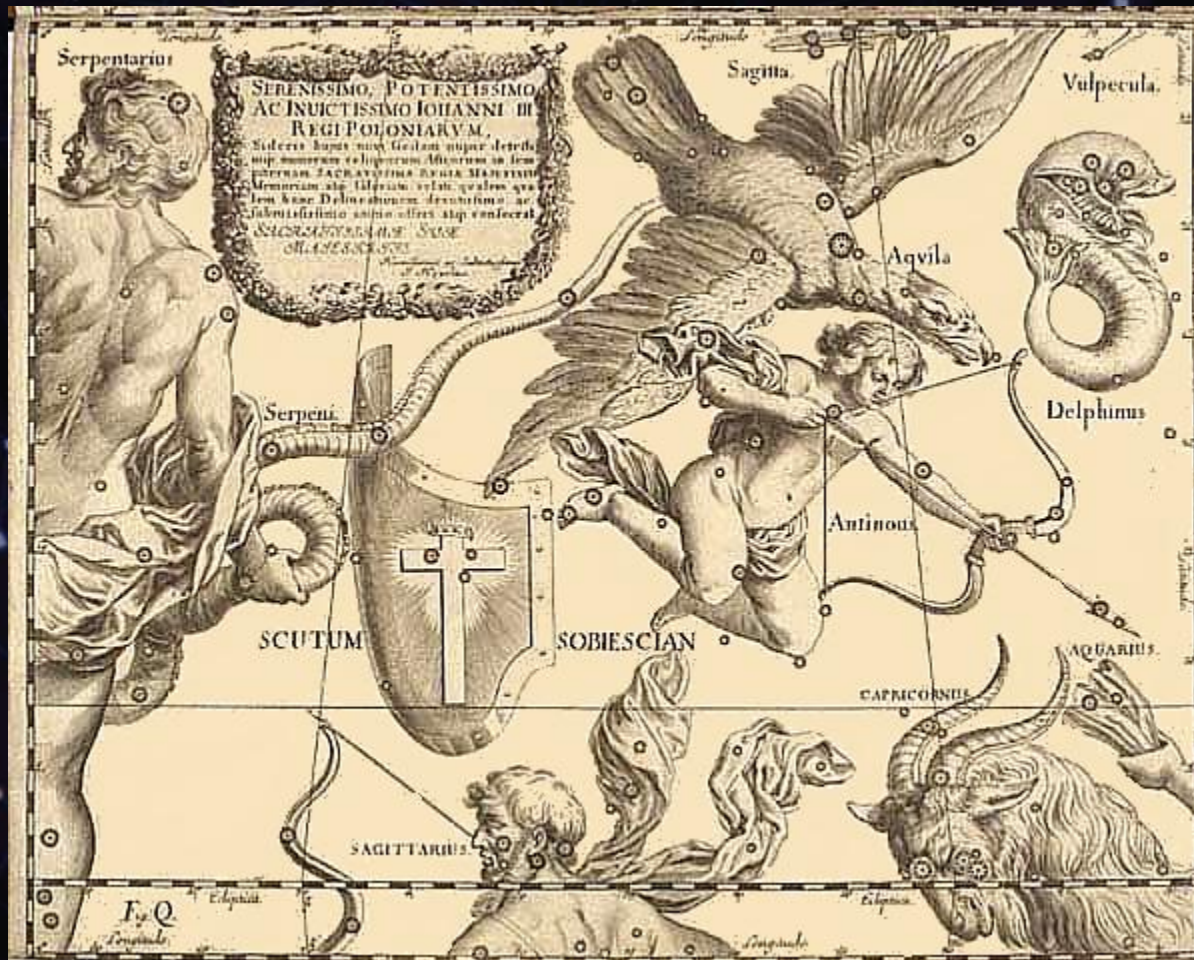

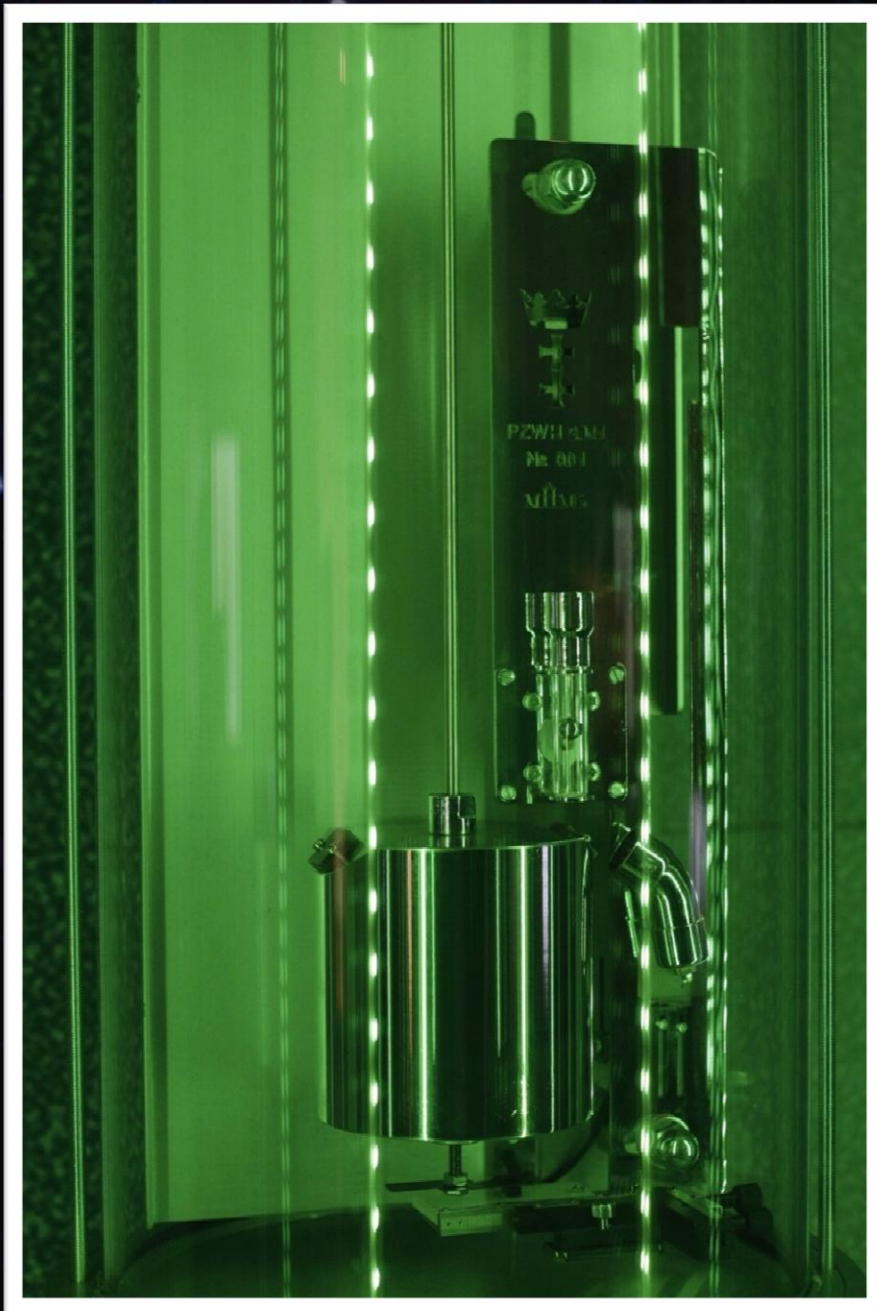
GWIAZDOZBIÓR: PSY GOŃCZE

JAN HEWELIUSZ : Prodrum Astronomiae(...) – Gdańsk 1690

SCUTUM SOBIESCIANUM GWIAZDOZBIÓR: TARCZA SOBIESKIEGO

Zegar wahadłowy
HEWELIUSZ 2011

Ulica Jana Heweliusza w Gdańsku

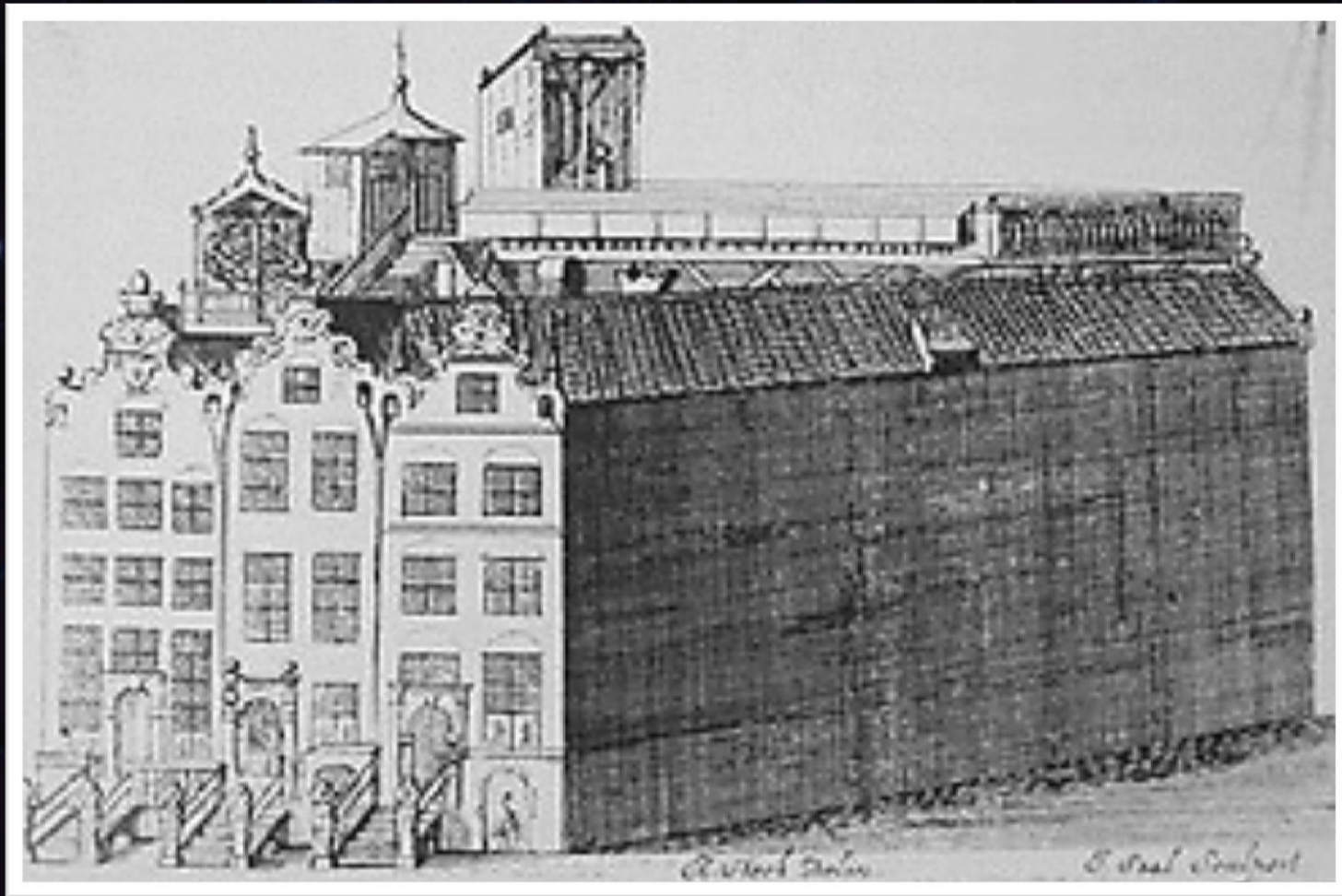

W TYM MIEJSCU STAŁY
DOMY OBSERWATORIUM
I NAJSŁAWNIEJSZEGO
PO MIKOŁAJU KOPERNIKU
ASTRONOMIA W RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
JANA HEWELIUSZA
28-1-1611 - 28-1-1687
TWORCY DZIEŁ:
SELENOGRAPHIA - 1647
COMETOGRAPHIA - 1668
MACHINA COELESTIS - 1673-1679
PRODRONUS ASTRONOMIAE 1690
CZŁONKA KROLEWSKIEGO
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W LONDYNIE CIESZĄCEGO SIĘ
OPIEKĄ KROLOWI POLSKI
I FRANCJI, BAWNIKA I TRAJCY
STAREGO MIASTA
W TRZYCHSETNA ROCZNICE
SMIERCI ASTRONOMA
SPOŁECZYSTWO GDANSKA

TABLICA PAMIĄTKOWA

TRZY GDAŃSKIE KAMIENICE JANA HEWELIUSZA

OBSERWATORIUM ASTRONOMICZNE HEWELIUSZA NA TRZECH JEGO KAMIENICACH

RATUSZ STAROMIEJSKI

Pomnik Wielkiego Gdańskiego Astronoma

„NIEBO PÓŁNOCNE” - MALOWIDŁO wg HEWELIUSZA

KOŚCIÓŁ POD WEZWANIEM ŚWIĘTEJ KATARZYZNY

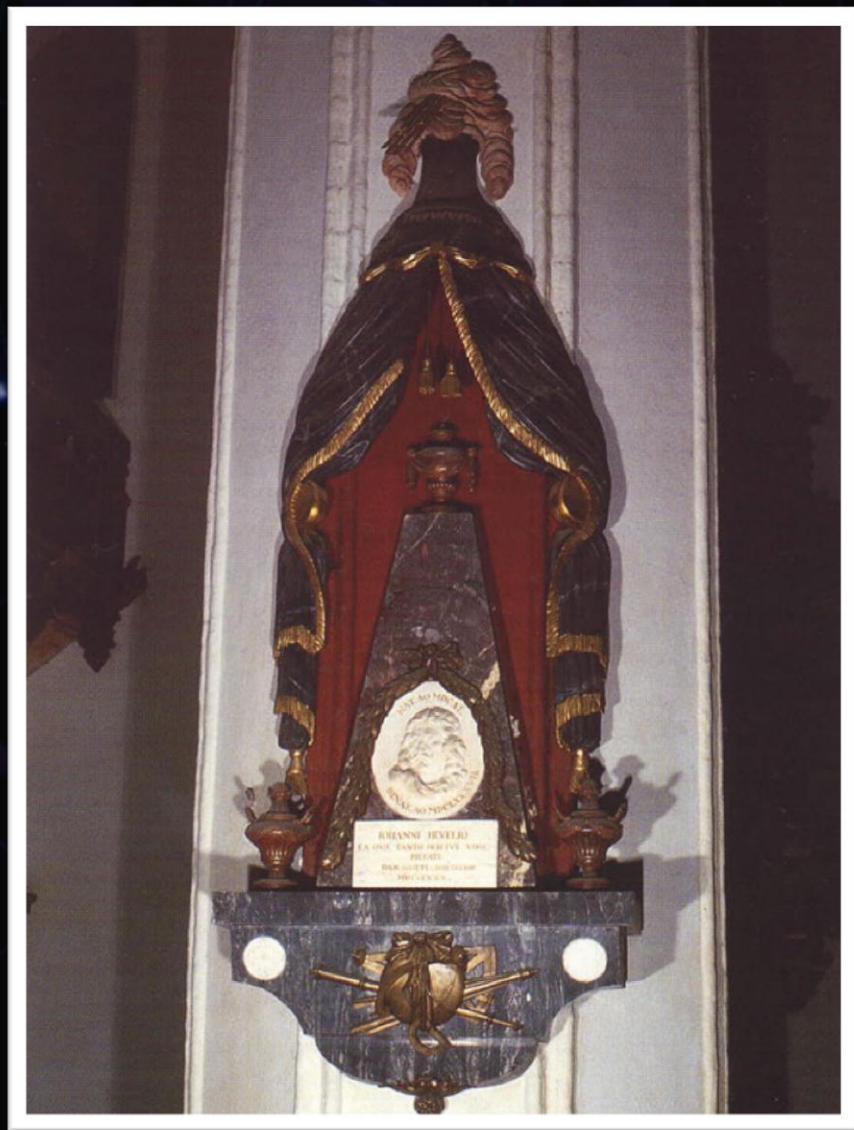

KOŚCIÓŁ POD WEZWANIEM ŚWIĘTEJ KATARZYNY

KOŚCIÓŁ POD WEZWANIEM ŚWIĘTEJ KATARZYZNY

EPITAFIUM JANA HEWELIUSZA

Na rogu tych ulic urodził się Jan Heweliusz

ul. Grobla IV

ul. Straganiarska

KOŚCIÓŁ POD WEZWANIEM ŚWIĘTEGO JANA

miejsce chrztu Jana Heweliusza

KOŚCIÓŁ POD WEZWANIEM ŚWIĘTEGO JANA

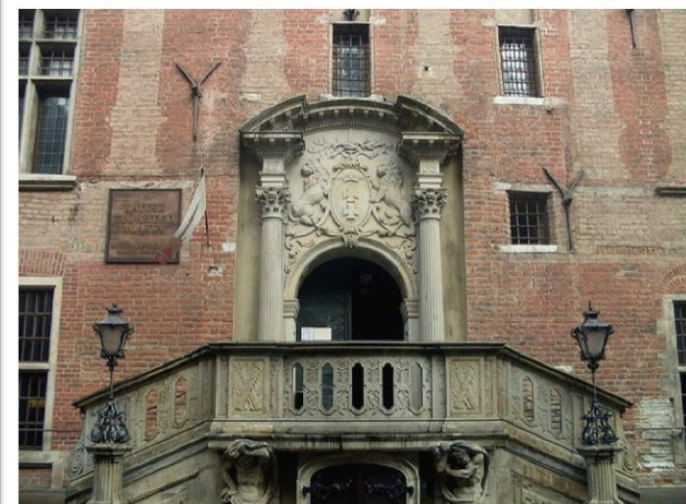
miejsce chrztu Jana Heweliusza

Hejnal

RATUSZ GŁÓWNEGO MIASTA

CENTRUM HEWELIANUM W GDAŃSKU

CENTRUM HEWELIANUM W GDAŃSKU

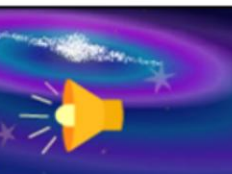
CENTRUM HEWELIANUM W GDAŃSKU

Na wystawie „Energia, Niebo i Słońce”

GRY ASTRONOMICZNE

Galaktyczna eksploracja

Z wizytą u Astronoma

Nieziemscy odkrywcy

Pod szczęśliwą gwiazdą

Fundacja Kronenberga
citi handlowy

Projekt dofinansowała Fundacja Kronenberga przy Citi Handlowy
© Park Kulturowy Fortyfikacji Miejskich Twierdza Gdańsk

<http://www.hewelianum.pl/gry/gra.php?id=start5>

**Za udostępnienie wszelkich materiałów
i opracowań takich jak teksty, grafika
składam podziękowania:**

Pomorska Biblioteka Cyfrowa w Gdańsku:

<http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=12771>

WIKIPEDIA – Wolna Encyklopedia

http://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Heweliusz

Rok Jana Heweliusza: Strona Główna

<http://www.janheweliusz.pl/>

oraz innym, nie wymienionym powyżej

W prezentacji wykorzystano utwory:

- 1. J. Sebastian Bach – „Under The Stars- Air on the G String”**
- 2. Antonio Vivaldi – „Autumn”**
- 3. Antonio Vivaldi – „Infierno”**
- 4. Gorg Friedrich Handel – „Largo”**

DZIĘKUJEMY
ZA UWAGĘ